

Pārbaudes darbs ar atrisinājumiem

Tirgus un cena

1. uzdevums. (7 punkti) Apvelc pareizo atbildi!

1. Kuras konkurences tirgus ļauj efektīvi sadalīt ierobežotos resursus?

- a) monopola;
- b) oligopola;
- c) monopolistiskās konkurences;

d) pilnīgas konkurences.

2. Ar kādu iezīmi pilnīgas konkurences tirgus atšķiras no visām pārējām tirgus struktūrām (konkurences veidiem)?

- a) ar lielu pircēju skaitu;
- b) ar lielu pārdevēju skaitu;

c) ar atsevišķa uzņēmuma nespēju ietekmēt tirgus cenu;

d) nav būtisku barjeru jaunu uzņēmumu ienākšanai tirgū.

3. Kurā tirgus struktūrā (konkurences veidā) patērētāju guvums varētu būt vislielākais?

a) pilnīgas konkurences;

- b) monopola;
- c) oligopola;
- d) monopolistiskās konkurences.

3. Kurš uzņēmums pilnīgas konkurences tirgū gūs lielāko peļņu?

a) tas, kurš saražos lielāko ražošanas apjomu;

b) tas, kurš spēs saražot produkciju ar zemākām ražošanas izmaksām nekā konkurenti;

- c) tas, kurš savai produkcijai noteiks augstāku cenu;
- d) tas, kurš visvairāk līdzekļu ieguldīs inovācijās, pētījumos.

4. Neparedzētas inflācijas gadījumā ieguvējs ir:

a) tas, kurš naudu aizņēmis, pirms sākusies inflācija;

- b) tas, kurš naudu aizdevis, pirms sākusies inflācija;
- c) mājas īpašnieks, kurš pirms inflācijas sākuma noslēdzis ilgtermiņa līgumus;
- d) tas, kurš naudu noguldījis ilgtermiņa noguldījumā.

5. Kā mainīsies tirgus līdzsvara cena un līdzsvara daudzums, ja vienlaikus palielināsies gan pieprasījums, gan piedāvājums?

- a) paaugstināsies gan tirgus līdzsvara cena, gan līdzsvara daudzums;
- b) pazemināsies gan tirgus līdzsvara cena, gan līdzsvara daudzums;
- c) tirgus līdzsvara cena var gan paaugstināties, gan pazemināties, bet līdzsvara daudzums noteikti palielināsies;**
- d) tirgus līdzsvara cena noteikti palielināsies, bet līdzsvara daudzums var gan palielināties, gan samazināties.

6. Preces cena paaugstinās no 6 eiro līdz 6,60 eiro, bet piedāvātais daudzums palielinās no 700 vienībām līdz 840 vienībām. Kāds ir piedāvājuma elastības koeficients?

- a) 0;
- b) $|0,5|$;
- c) $|1,0|$;
- d) **$|2,0|$.**

2. uzdevums. (7 punkti) Iekavās ieraksti, vai apgalvojums ir patiess (P) vai aplams (A)!

1. Ja palielinās pieprasījums, tad pircēji par jebkuru cenu grib un spēj nopirkt lielāku preces daudzumu. (...)
2. Ja preces pieprasījums ir absolūti neelastīgs, tad, paaugstinot cenu, pārdevēja ieņēmumi palielināsies. (...)
3. Latvijā lielākā daļa uzņēmumu darbojas nepilnīgas konkurences tirgū (...), bet ASV – pilnīgas konkurences tirgū (...).
4. Monopolā uzņēmums cenu var noteikt tik augstu, cik grib, pat augstāku par pircēju vēlmi un spēju pirkt. (...)
5. Ja inflācijas temps ir straujāks par neto algas pieaugumu, tad patērētāji par algu var iegādāties vairāk preču un pakalpojumu. (...)
6. Ja inflācijas temps samazinās no 4,5% līdz 2,1% (pārējiem nosacījumiem nemainoties), tad iedzīvotāju pirkatspēja samazinās.

Atbildes: 1. (P), 2. (P), 3. Latvija (P), ASV – (A), 4. (A), 5. (A), 6. (P)

3. uzdevums. (6 punkti) Uzraksti īsas, precīzas atbildes!

a) (2 punkti) Pieņem, ka nepilnīgas konkurences tirgos uzņēmumi spēj ietekmēt preces cenu. Savukārt ekonomikas teorijā uzskata, ka tirgū cena veidojas pircēju un pārdevēju vienošanās rezultātā. Izskaidro šo pretrunu!

Jā, uzņēmumi spēj ietekmēt preces cenu. Taču to var arī pircēji – viņi var nepirkt preci par noteikto cenu vai meklēt, kur lētāk. Pat monopolists, nosakot augstu cenu, to paceļ tikai līdz tādai, kādu par konkrēto daudzumu grib un spēj maksāt pircēji.

b) (3 punkti) Monopola tirgū salīdzinājumā ar pilnīgas konkurences tirgu ir mazāks gan patērētāju, gan ražotāju guvums un sabiedrībai rodas zaudējumi. Uzraksti trīs argumentus, kāpēc valstis pieļauj monopolu darbību!

– **Dabiska monopola apstākļos otra (vai vairāku) uzņēmuma darbība būtiski paaugstinātu izmaksas un preces vai pakalpojuma cenu.**

– **Lielās peļņas dēļ monopoluzņēmumi var vairāk investēt pētniecībā un attīstībā un veicināt produktivitātes (darba ražīguma) pieaugumu citās nozarēs.**

– **Monopoluzņēmumu darbību uzrauga Konkurences padome, un daudzu monopolistu cenas (tarifus) nosaka regulatori (Latvijā – Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija jeb Regulators).**

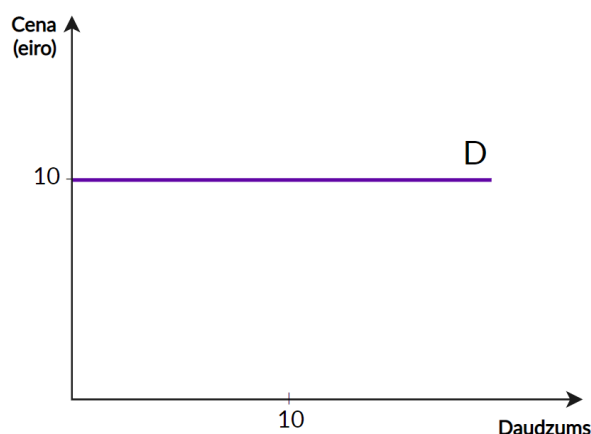
c) (1 punkts) 2007. gadā, straujas tautsaimniecības izaugsmes laikā, Latvijā inflācijas temps pārsniedza 14%. Pierādi, ka šajā laikā Latvijā bija gan pieprasījuma, gan izmaksu inflācija!

Izmaksu inflācija tāpēc, ka straujas izaugsmes laikā strauji aug darba samaksa – viens no izmaksu pieauguma avotiem.

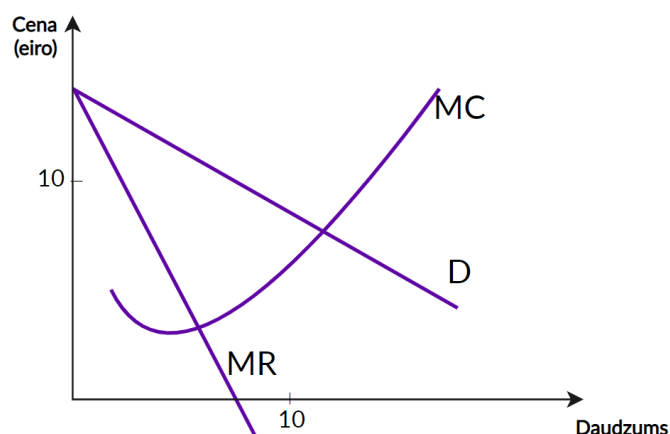
Pieprasījuma inflācija tāpēc, ka straujas tautsaimniecības izaugsmes laikā strauji aug iedzīvotāju ienākumi.

4. uzdevums. (6 punkti) Aplūko attēlus un atbildi uz jautājumiem!

1. attēls

2. attēls

a) (1 punkts) Kurš attēls atspoguļo situāciju pilnīgas konkurences tirgū? **1. attēls.**

b) (1 punkts) Pamato, kāpēc!

Tāpēc, ka uzņēmumi pieņem tirgus noteikto cenu. Vai – pieprasījums ir absolūti elastīgs un, paaugstinot cenu, precī nemaz nepirks.

c) (1 punkts) Aprēķini uzņēmuma ieņēmumus, ja uzņēmums, kas darbojas tirgū, kuru atspoguļo 1. attēls, noteiks cenu 12 eiro!

$$10 \cdot 0 = 0 \text{ eiro}$$

d) (1 punkts) Kādu cenu (aptuveni) noteiks monopolists?

Aptuveni 14–16 eiro.

e) (1 punkts) Formulē likumsakarību, cik augstu cenu produkcijai nosaka monopolists!

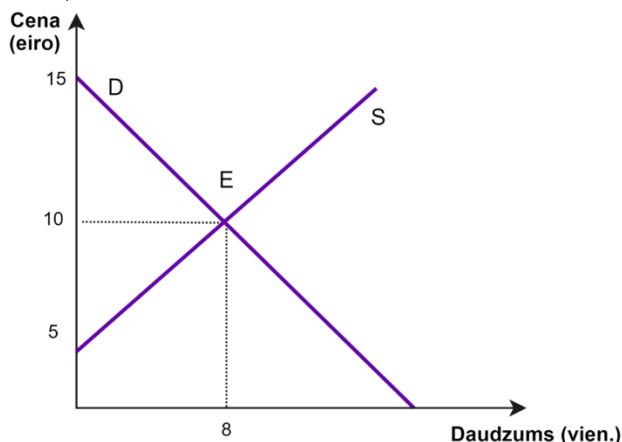
Tik augstu, cik grib un spēj maksāt pircēji.

f) (1 punkts) Uzraksti divus aspektus, kā izpaužas uzņēmumu tirgus vara nepilnīgas konkurences tirgū!

1. Ražo mazāku daudzumu nekā pilnīgas konkurences tirgū.

2. Nosaka augstāku cenu nekā pilnīgas konkurences tirgū.

5. uzdevums. (6 punkti) Iepazīsties ar attēlā esošo informāciju, veic nepieciešamos aprēķinus un atbilde uz jautājumiem!

- (1 punkts) Kāda ir tirgus līdzsvara cena? **10 eiro.**
- (1 punkts) Kādu maksimālo cenu grib un spēj maksāt pircēji? **15 eiro.**
- (1 punkts) Aprēķini, cik lielu patērētāja guvumu gūs pircējs, kurš bija spējīgs maksāt augstāko cenu, bet nopirka preci par tirgus līdzsvara cenu?
 $15 - 10 = 5$ eiro.
- (1 punkts) Uzraksti koordinātas laukumam, kurš atspoguļo patērētāju guvumu!
10 (E) 15
- (1. punkts) Aprēķini, par cik eiro pircēji izdeva mazāk, nekā gribēja un spēja (aprēķini patērētāju guvumu)!
 $((15 - 10) \times 8) : 2 = 20$ eiro
- (1 punkts) Kuru guvums bija lielāks – patērētāju vai ražotāju? **Vienāds.**

6. uzdevums. (4 punkti) Preču un pakalpojumu ražošanas un patēriņa procesos rodas atkritumi. Atkritumu izvešanas pakalpojuma cenas (tarifus) nosaka Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija jeb Regulators. 2019. gadā lētāko pakalpojumu sniedza SIA "Ventspils LK" (42,85 eiro/t), bet dārgāko – SIA "Vidusdaugavas SPAAO" (65,77 eiro/t).

SIA "ZAAO" tarifs līdz 31.12.2019. bija 52,53 eiro/t, bet iesniegtajā projektā tā lūdz apstiprināt tarifu 65,87 eiro/t.

(Avots: Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija. https://infogram.com/sia-_zaao-1h0n25j0qkql6pe?live. Skatīts 03.12.2019.)

- (1 punkts) Kāpēc atkritumu izvešanas pakalpojumu cenu regulē un apstiprina Regulators jeb valsts?

Atkritumu apsaimniekotāji ir monopolisti; pakalpojumu cenu regulē, lai to nepamatoti nepaaugstinātu.

- (2 punkti) Uzraksti divus argumentus, kāpēc būtiski atšķiras Regulatora apstiprinātie tarifi dažādiem apsaimniekotājiem?

Dažādas saimnieciskās darbības izmaksas; dažādi transportēšanas attālumi. Atšķirīgi šķiroto un pārdoto atkritumu īpatsvars un ienākumi no saimnieciskās darbības.

c) (1 punkts) Kāpēc Konkurences padome neuzstāj, lai visos novados atkritumu izvešanā darbotos vairāki uzņēmumi?

To var uzskatīt par dabisko monopolu. Ja pakalpojumu sniegtu vairāki, palielinātos izmaksas un cena (tarifs).

7. uzdevums. (5 punkti) Iepazīsties ar informāciju tabulā! Veic nepieciešamos aprēķinus un atbilde uz jautājumiem!

Gads	Patēriņa groza vērtība (eiro)	Darba alga (eiro)	Patēriņa cenu indekss	Inflācijas temps (%)
1.	625	740	100	
2.	640	760	...	...
3.	678	790	...	...

a) (1 punkts) Aprēķini un ieraksti tabulā patēriņa cenu indeksu 2. un 3. gada beigās!

102,4; 108,5

b) (1 punkts) Aprēķini un ieraksti tabulā 2. un 3. gada inflācijas tempu!

2,4%; 5,96%

c) (1 punkts) Pamato, kura gada inflācijas temps ir tuvāks Eiropas Centrālās bankas noteiktajam inflācijas mērķim!

2. gada, jo tuvāks 2%.

d) (2 punkti) Aprēķini un pierādi, vai darba algas pieaugums 2. un 3. gadā sedz naudas pirktspējas samazināšanos!

Otrajā gadā: $740 + 740 \times 0,024 = 757,76,68$, sedz, pirktspēja palielinās.

Trešajā gadā: $760 + 760 \times 0,0596 = 805,30$ eiro. Nesedz, tātad pirktspēja samazinās.

Vērtēšana										
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Punkti	1–6	7–13	14–19	20–21	22–26	27–30	31–33	34–36	37–39	40–41